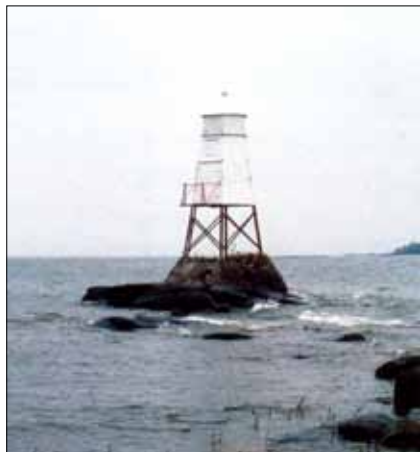


Viksnäs och Gullsjö fyrar - Lugnås vid Vätern

På initiativ av Gullsjö fyrs nuvarande ägare *Bengt Sjöberg*

Utdrag: Tidigare publicerat i Lugnås Hembygdsförenings medlemsblad 1999 och 2005



Viksnäs fyr byggd 1902.

Bakgrund

Vätern är Sveriges största insjö och den tredje i ordningen i Europa. Ytan är c:a 5568 km², och höjden över havet är 44 m. Sjön utgör en sänka i slättlandskapet och har trots in storlek ett största djup på c:a 110 m. Genom sjön går en förkastningslinje längs Värmlandnsnäs och Källandshalvö. Vätern delas i Stora Vätern och Dalbosjön. Kusterna är sönderskurna och sjön är full av c:a 22.000 öar och kobbar.

Fyrarna i Vätern har sitt ursprung i sjösäkerhet för en allt mer ökande sjöfart under 1800-talet. Orsaken till denna ökning beror på byggandet av först Trollhätte kanal och därefter färdigställandet av Göta Kanal. Byggandet av dessa kanaler, som varit planerade under många år, gjorde att man kunde få in större fartyg i våra trånga farvatten. Navigationen på Vätern har i alla tider varit vanskelig och svår.

Viksnäsudde

Viksnäs med sitt läge var naturligt en lämplig plats för en fyr. Platsen hade sedan 1827 varit ett lotsboställe, men fyren byggdes och togs i bruk 1902. Fyren ligger på en kobbe, en klippa en bit ut i sjön och intilliggande bostad utgjorde fyrvaktarbostället. Farvatten utanför Viksnäsudden var genomseglingsvatten för den äldre sjöfarten. Tidigare möttes även leden från Onsö och Mariestadstrafiken.

Vid byggandet av fyren muddrade man leden på vissa ställen in mot Mariestad. Tillsammans med fyren fanns även en lysboj utanför udden. Från början var fyren oljeeldad men från 1928 installerades AGA-ljus.

År 1950 går sjöleden in i en ny fas. Leden blir en dagsled och fyren dras in av lotsverket. Fyrtornet omvandlas till ett sjömärke.

Eftersom fyren var placerad ute i vattnet så var man tvungen att bygga en brygga ut i sjön för att kunna nå fram. Bryggan försvann tyvärr redan 1928 då isen tog den. Betongfundamenten finns fortfarande kvar. Samma år fick fyren gasdrift och daglig tillsyn var inte nödvändig och därför byggdes aldrig bryggan upp.



Viksnäs fyrvaktarbostad.

Fyrtornet är uppfört av lotsbefälhavare Knut Torkel Larsson och är av järn med rödmålade regelverk samt med vit slät plåt. Larsson härstammar från Åmål.

Fyrvaktare

Förste fyrvaktare blev lotsen **Anders Petter Lundgren**. Anders Petter blev lots någon gång under slutet av 1870-talet enligt Rigmor Melin. Han var hennes farmors far.

Anders Petter var gift tre gånger. I första giften föddes bl.a. sonen Johan. Johan blev efterträdare till fadern på Viksnäs.

Första hustrun dog under dramatiska former. Vid ett lotsuppdrag rodde Anders Petter ut till den båt han skulle lotsa in i Mariestadsfjärden. Han glömde dock sina handskar i roddbåten och hustrun skulle räcka över dessa. Hon föll dock överbord och drunknade. Denna händelse finns dokumenterad i de flesta böcker som behandlar lots och fyrar i Väneren. Anders Petter avled 1926 i kallbrand.

Andre fyrvaktare blev sonen **Johan Lundgren**. Han var sjöman innan han tillträdde tjänsten som fyrvaktare. förutom sitt arbete med lotsning så gällde det för Johan och hans familj att försörja sig så gott det gick på vad sjö och jord kunde producera. Johan avled 1964 och är med sin hustru Lotten begravd på Björsätters kyrkogård.

Fyrvaktarbostället finns fortfarande kvar och är sommarstuga till Anders Peters barnbarnsbarn Rigmor Melin.

Gullsjö fyrar

Då fyren på Viksnäs tändes 1902 planerades även för fyr vid Gullsjö. Seglationsstyrelsen köpte den 16 januari 1902 mark för ändamålet av bönderna Larsson och Melkersson på Högarud.

I Seglationsstyrelsens förteckning över fyrar står följande att läsa beträff-



Gullsjö fyrar.

fande Gullsjö: *För inseglingen till Mariestad uppfördes år 1902 på ett område tillhörande egendomen Sjöberg två linjefyrar, varav den norra bestod av ett vitmålat böningshus med torn på gaveln. C:a 150 meter söder därom uppfördes ett sexkantigt vitt torn som ledfyr. Båda voro färdiga på hösten samma år och tändes första gången*



Gullsjö övre, tillika fyrvaktarbostad.



Sven-Johan Svensson, den förste fyrvaktaren på Gullsjö.

den 10 oktober. Fyrapparaterna voro fotogenlampor med spegel av 6:te ordningen, båda fyrarna visade fast vitt sken. Fyrarna moderniserades år 1913 och nedlades år 1950, då beslut fattades att denna farled endast skulle tjäna som dagled.

Det vitmålade boningsuset som blev fyrvaktarbostad fick namnet Gullvik.

Fyrvaktare

Gullsjös förste fyrvaktare blev **Sven-Johan Svensson** född 1855. Han var tidigare skomakare i Fallet. Han var gift två gånger, första gången med Anna Charlotta Johansdotter f 1861. Tillsammans med henne hade han sex barn: Gerda Elisabeth f 1883, Hildur Sofia f 1886, Johan Edvin f 1890, Svante Einar f 1893, Henning Valfrid f 1899 och Anna Elisabeth f 1903.

1908 blir Sven-Johan änkeman och gifter därefter om sig med Emma Karlsson f 1871 från Lugnås. Tillsammans med henne får han de två barnen Märta Susanna f 1910 och Karl Johan f 1912.

Familjen flyttar från fyrplatsen 1926 tillbaka till bostaden i Fallet.

Sven Johan Svensson efterträds 1926 av **Karl Edvard Lundgren** f 1887. Lundgren var son till fyrvaktaren på Viksnäs och bror till lotsen där.

Edvard Lundgren gifter sig 1927 med Karin Eleonora Olsson f 1904 från Fredsberg. Karin hade med sig sin son Verner f 1925. Tillsammans fick de barnen Karl-Olof f 1927, Henry f 1930, Harry f 1931, Evert f 1934, Lars-Erik f 1936, Stig-Åke f 1938, Sten-Inge f 1942 och Hans f 1944. Flera av barnen arbetade och levde på Sjöberg.

Utöver skötsel av fyren hade Lundgrens en liten ladugård med ett par kor och en gris. Korna betade sommarhalvåret på skogen och sedan gällde det för familjen att bära vass och hitta hö som vinterfoder. Karin separerade mjölken och kärnade smör, som hon sedan åkte till Årnäs med och sålde. Hur de fick pengarna att räcka till mat och kläder för sina pojkar är en gåta, men rena och fina var de alltid och helt nya kläder till examensdagarna hade de också. Trots sina tunga arbetsdagar var Karin alltid glad.

1953 säljer Seglationsstyrelsen Gullsjö till köpman Sven Nyström, Mariestad, som i sin tur följande år säljer till Elin och Hilding Gustafsson också de från Mariestad. Gullsjö blir ett omtyckt sommarstugeområde och idag finns där totalt 12 sommarstugor. Fyrvaktarbostaden som alltså heter Gullvik avstyckas och köps 1996 av Maj-Britt och Bengt Sjöberg från Skövde. Ytterligare delar av det ursprungliga området avstyckas och försäljs detta år.

Det markområde som bl.a. omfattar den södra fyren förvärfvas av Hilding Gustafssons son Nils-Olof, som ganska omgående påbörjar en omfattande upprustning av den då delvis förfallna fyren.



Fyrvaktarfamiljen Lundgren: Bakre raden fr. v.: Henry, Harry, Karl-Olof, Evert och Verner. Främre raden: I mor Karins knä Hans, sedan Lars-Erik, Stig-Åke och far Edvard.

Idag står fyren där i sitt ursprungliga utförande och Seglationsstyrelsen har t.o.m. givit Nils-Olof tillstånd men inte skyldighet att under vissa perioder ha den tänd.

Fyrvaktarområdet

Gullsjö blev den sista fyrplatsen i Vänern som också hade ett fyrvaktarbo-ställe. Fyrbostaden är högrest och fasaden är mycket lik den som fanns i början av 1900-talet. Skiffern på taket har dock ersatts av plåt vid renoveringen. Även den nedre fyren är inredd till sommarbostad. Renovering har skett både invändigt och utvändigt.

Fyrar är nyttobyggnader, en slags säkerhetsplats i sjöfartens framfart i trånga passager. Fyrarna i vårt område är naturligtvis inget undantag. Vackert belägna utgör de en sevärhet i det svenska landskapet.

Ett flertal dokumentationer över Väterns fyrary har gjorts genom åren. Den första gjordes av Benjamin Lidholm 1956 och den senaste av Erik Holmström.

Källor

Väterns seglationsstyrelse av Benjamin Lidholm
Väterns Fyrary av Erik Holmström
Vätern av Christer Westerdahl
Gullsjö Fyr 100 år 2002
Lugnås Hembygdsförenings medlemsblad 1999 och 2005.

Red.anm.: En gammal men oskarp bild är ändå 1000 gånger bättre än ingen bild alls.